

Tusculum

2019
SOLIN-12

Tusculum

12

Solin, 2019.

Nakladnik

Javna ustanova u kulturi
Zvonimir Solin
Kralja Zvonimira 50
Solin

Za nakladnika

Tonći Čićerić

Glavni urednik

Marko Matijević

Uredništvo

Joško Belamarić
Nenad Cambi
Dino Demicheli
Josip Dukić
Arsen Duplančić
Miroslav Katić
Šime Marović
Dražen Maršić
Michael Ursinus

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak

Marko Grgić

Tisak

Jafra Print Solin

Naklada

500 primjeraka

Časopis je uvršten u podatkovne baze: ESCI (Emerging Sources Citation Index), DOAJ (Directory of Open Access Journals), AWOL (The Ancient World Online), Hrčak (Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske).

Izdavanje časopisa novčano podupiru Grad Solin,
Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Županija splitsko-dalmatinska.

UDK 908(497.5-37 Solin)

Tiskana inačica: ISSN 1846-9469

Mrežna inačica: ISSN 1849-0417

Tusculum

Časopis za solinske teme

12

Solin, 2019.

Sadržaj

7-19	Nikola Cesarik	Viteški časnici i legijski centurioni (uz natpis CIL 3, 8736 iz Salone)
21-28	Silvia Bekavac	Rekonstrukcija karijere Tita Flavija Agrikole
29-33	Nenad Cambi	Ženska glava u kući u Paraćevim dvorima u Saloni
35-43	Ana Demicheli – Dino Demicheli	Dvije salonitanske stele kao spoliji na splitskom predjelu Pazdigrad
45-60	Dražen Maršić	Neka zapažanja i razmišljanja o izradi i funkciji elementa luka sa salonitanskom Tihom
61-84	Angela De Maria	Making borders – The Dalmatian «linea Nani» and the defence of Salona fort
85-99	Ivan Grubišić	Harambaša Galiot i doseljenici u Klis, Mravince i Vranjic
101-106	Milan Ivanišević	Oporuka župnika u Mravincima don Grge Peroša od 4. ožujka 1806.
107-118	Branko Metzger-Šober	San smrti
119-137	Mirko Jankov	»Drugi život« dvaju tradicijskih crkvenih napjeva <i>Puče moj (Prijekorâ)</i> u izvedbi <i>Vokalista Salone iz Solina</i>
139-160	Nada Topić	Nakladnička djelatnost Javne ustanove u kulturi Zvonimir Solin (1992. – 2018.)
161		Naputak suradnicima <i>Tusculuma</i>

San smrti

Branko Metzger-Šober
Laginjina 38
HR, 51000 Rijeka
branko.metzger@gmail.com

Autor uspoređuje šest nadgrobnih spomenika *Zaspala vestalinka*, autora Ivana Rendića, podignutih od 1897. do 1915. na mjesnim grobljima u Orebiću, Trstu, Opatiji, Drnišu, Solinu i Rijeci. Pokušava odrediti vremenski slijed njihova podizanja, sponu između umjetnika i njihovih naručitelja te problematizirati njihovu današnju opstojnost.

Ključne riječi: Ivan Rendić, *Zaspala vestalinka*, nadgrobní spomenik, skulptura

UDK: 73Rendić, I
726.8

Pregledni članak
Primljeno: 16. travnja 2019.

O stvaralaštvu i umjetničkoj ostavštini Ivana Rendića dosta je pisano, no još uvijek ima dovoljno mogućnosti za daljnje istraživanja i interpretacije vezano za valorizaciju njegove kiparske produkcije.

Saznanja o Rendićevu životu, njegov hedonistički pristup življenju, pratimo iz raznih izvora stvarajući sliku o umjetniku šaljivdiji, omiljenom u društvu, osobi koja je davala bezuvjetno, kojoj su, kada više nije imala sredstava, svi okrenuli leđa, ostavivši je u siromaštvu i sljepoći.

S jedne strane nadahnut idejom sjedinjenja južnih Slavena, rodoljubljan do svoje srži, nadjenuvši imena svojoj djeci po toponimima jugoslavenskih predjela, stvarajući alegorije, javne spomenike u kontekstu vlastitoga stilskog izraza kojim progovara o svojoj patriotskoj ljubavi, s druge strane otvara se motivima vjere i temi prolaznosti ljudskoga života. Ivan Rendić, u želji da zaustavi taj neminovni proces početka i kraja i iz straha o vlastitom nestajanju, dolazi na ideju za iskazom o nečem vječnom. Kad već to fizički ne možemo, umjetnost nam postaje jednim od medija koji nam pomaže učiniti naše postojanje besmrtnim. Memorija postaje inspiracijom i nadahnućem, u njoj će Ivan Rendić i njegova stvaralačka energija naći put stvaranja.

Sagledavši njegov obiman i širok spektar djelovanja, ne možemo zaobići činjenicu da je više od pola njegovih

ostvarenja svoje mjesto pronašlo na grobljima: od mauzoleja, kriпти, stela do samostojećih skulptura.

Među njima postoji jedno ostvarenje koje je najviše reproducirano. Nadjenuvši mu ime *San smrti*, nadgrobní spomenik *Zaspala vestalinka* postaje jednim od Rendićevih najizvođenijih nadgrobnih spomenika. Povijest umjetnosti na našem tlu ne poznaje ni jedan primjer multipliciranja umjetničkog djela u tolikom broju za autorova života.

Zaspala vestalinka predstavlja mladu djevojku, djevicu koja je usnula tijekom svoje dužnosti čuvanja vječne vatre u hramu božice Veste. Po naraciji događaja koji ne vidimo znamo da se njezinom usnulošću vječna vatra na svetom ognjištu ugasila, dok se ulje iz vrčića, koji drži u desnoj ruci, polako rastače niz postolje. Sveto ognjište na kojem je gorjela vatra Rendić vidi kao simbol života te njezino ugasnuće koristi kao sinonim za prolaznost života.

Gipsani model *Il sonno della morte* Ivan Rendić izlaže u svom novootvorenom atelijeru u Via acquedotto u blizini današnjega Trga Ponte Rosso u Trstu.¹ Novinski osvrti koji su se odnosili na to umjetničko djelo bili su pisani biranim riječima: *La figura e splendida e splendidamente intesa. La parte di nudo che si mostra fuori dai panni e divina, bella di greca classicita, piena di sentimento...*² Skulptura je izazvala veliku pozornost tršćanske publike koja je hrlila u

1 D. Kečkemet 1969, str. 134.

2 Figura je u potpunosti prekrasno prenesena. Dio nuda koja se razotkriva ispod odjeće je božanstven, grčkoklasična ljepota je puna osjećaja. *Nello studio di uno scultore*, Il Piccolo 5606, Trieste 15. 5. 1897, str. 2.

Rendićev atelijer iskazujući oduševljenje i pohvale Rendiću. Neki od novinskih članaka ubrajaju ovo umjetničko djelo u jedno od najboljih Rendićevih ostvarenja koje je do tada napravio, uspoređujući ga s djelima antičke umjetnosti, djelom genija kao i plodom psihološke razrade lika.³

Ovako veliko zanimanje za njegovu skulpturu, osmišljenu kao nadgrobni spomenik, polučilo je prvi interes za njezinu realizaciju izvan Trsta i Italije, i to u Orebiću. Još je 1894. u Trstu izloženo poprsje Mimbellija. Ne znamo je li se radilo o poprsju Balda (sina) ili Antona (oca) Mimbellija. O tom djelu doznajemo tek iz novinskoga članka objavljenog u *Našoj slogi* u kojem je opisano kako su na stalnoj izložbi u Trstu izložena Rendićeva dva poprsja izrađena u kredi. Jedno crnogorskoga kneza Nikole, hvaljeno kao najbolje djelo na izložbi, i drugo Mimbellija, stara i naborana lica. Od svih radova u tom dijelu izložbe, a koji su se odnosili na kiparstvo i slikarstvo, ova dva rada su ocijenjena najboljim.⁴

Baldo Mimbelli se zbog nesuglasica sa svojim roditeljima u zadnjem desetljeću 19. stoljeća trajno preselio iz Orebića u Trst. U činjenici da su u isto vrijeme u Trstu živjeli Baldo Mimbelli i Ivan Rendić vidimo okosnicu za uspostavljanje njihova poslovnog odnosa koji je rezultirao izvedbom prvoga nadgrobnog spomenika *Zaspala vestalinka* u Orebiću i to godinu dana nakon što je u Trstu bio izložen gipsani model.

Nadgrobni spomenik *Zaspala vestalinka* podiže se na Kapetanskom groblju kao narudžba Balda Mimbellija za njega i roditelje. Smješten je ispod baldahina koji drže četiri masivna kamena stupa s klasično profiliranim bazama i stiliziranim kapitelima. Baldahin je formiran u obliku bakrene kupole koja podsjeća na kupole ruskoga graditeljskog naslijeđa. To je bio možda i pokazatelj Rendićeva trenutnog interesa vezano za gradnju vile Jakić u Trstu.⁵ S druge strane, mogli bismo unijeti i romantičarski pristup interpretaciji spomenika vezano za priču o zabranjenoj ljubavi Balda i kćeri njegove ruske guvernante, koja je već prešla u legendu o orebićkom Romeu i Juliji. Zbog roditeljske zabrane njihove ženidbe, Baldo se odselio iz Orebića u Trst i nikada se nije vratio. Odlučivši da se nikada

neće oženiti, ugasit će obiteljsku lozu pomorskih veleposjednika, što se dogodilo njegovom smrću godine 1911.

U kapeli, nad visokom kriptom ispod baldahina, postavljena je na postamentu od bijeloga kamena figura vestalinke izrađena u mramoru iz Carrare. Pristupa joj se kao oltaru, stubištem do ograde od kovana željeza jednostavne izrade. Vestalinka počiva na masivnom stolcu preko kojega se nalazi prebačen tepih izrađen u zlatnom mozaiku. Zaspala na stolcu, u desnoj ruci drži izvnut vrč iz kojeg istječe ulje kao simbol gašenja loze Mimbelli, općenito života. Po romantičnoj lokalnoj interpretaciji nesretne i neokrunjene ljubavi između Balda i kćeri njegove guvernante, lik vestalinke predstavlja izabranicu Baldova srca. Ona je ujedno jedina za koju je korišten mramor u izvedbi.

Uspoređujući novinske članke te iskaze o visokom umjetničkom dostignuću ove Rendićeve skulpture, ne možemo se oteti dojmu da je ova skulptura podizanjem na neprimjerenu visinu izgubila na svojoj umjetničkoj vrijednosti. Rendić, ne računavši na točnu visinu njezina budućega prikaza i ne učinivši potrebna perspektivna skraćivanja, u situaciji u kojoj je promatra odozdo, uz hipertrofiju nogu, nažalost stvara nezgrapno oblikovane skulpture. Tepih koji Rendić podvlači pod tijelo vestalinke, strukturiran od kamenčića mozaika kojima se htio predstaviti tekstil, završen ornamentalno svijetlom folklornom bordurom, djeluje statično i plošno. Zbog nepodatkosti materijala Rendić ne uspijeva dočarati mekoću i teksturu tepiha.

Grobnica obitelji Mimbelli završena je za vrijeme života Balda Mimbellija. Baldo se tijekom života nikada nije vratio u Orebić pa su njegovi posmrtni ostaci 1911. preneseni iz Trsta i položeni u kriptu grobnice.⁶ Baldo Mimbelli oporučno ostavlja novac gradu Orebiću koji će voditi skrb o njegovoj obiteljskoj grobnici, obnavljati zlatnim listićima svake dvije godine njezinu kupolu ne bi li tako putnici i brodovi koji prođu Pelješkim kanalom vidjeli ljepotu počivališta nekadašnjih zlatnih Mimbellija.⁷

Trst s kraja 19. i početka 20. stoljeća je raskrsnica različitih utjecaja, jezika i naroda. To je grad u kojem su se susretale talijanska, austrijska, židovska, slavenska i

3 *Un opera d'arte Il Mattino*, Trieste 18. 5. 1897, str. 3.

4 *Sud Talijana o našem Rendiću*, Naša sloga 31, Trst 31. 7. 1884, str. 2.

5 Vila Jakić (danas građanima Trsta znana kao La Casa delle Cipolle) sagrađena je godine 1896. Rendićev biograf Duško Kečkemet navodi kako je osnovu i nacrt zgrade te nadzor gradnje izvodio Ivan Rendić (D. Kečkemet 1969, str. 366). Internetskim pretraživanjem pojavljuje se drugo ime autora ove vile – Anton Jaki – što bi svakako još trebalo provjeriti (<https://www.lalampadina.net/magazine/2017/02/una-curiosita-su-trieste-casa-jacic/>; pregledano 11. ožujka 2019.).

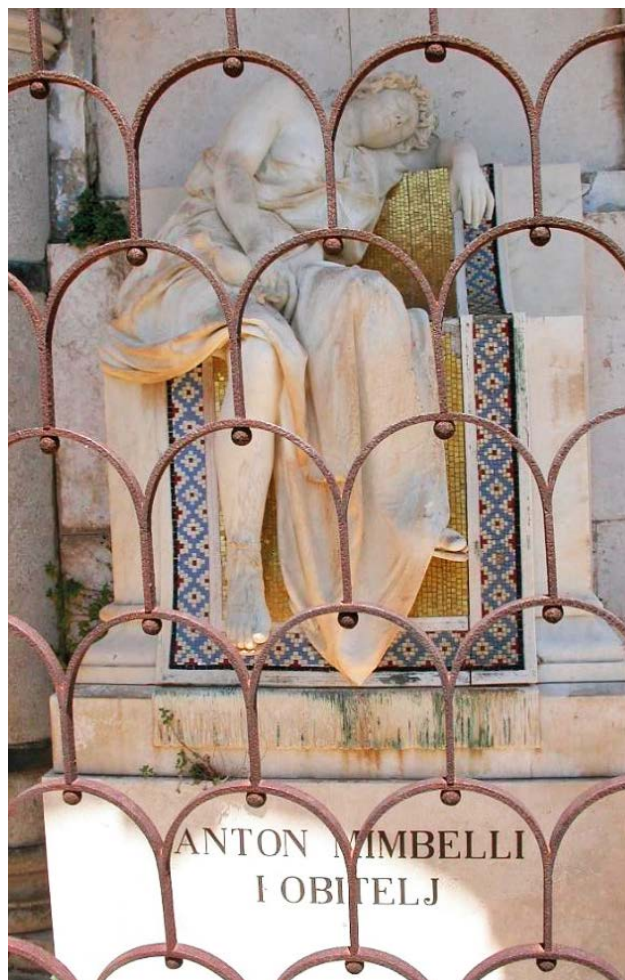
6 <https://www.geni.com/projects/Mimbelli-family-from-Orebic-ships-and-history/16998> (pregledano 17. ožujka 2019.)

7 Danas je nadgrobni spomenik obitelji Mimbelli djelomično obnovljen i to sredstvima donatorske kampanje začete godine 2014. prema crowdfunding principu. Njome je bila namjera da se pokrene obnova oronuloga mauzoleja zajedno s kipom *Zaspala vestalinka* u čemu su dijelom i uspjeli (<http://www.orebic.com.hr/vijesti/kultura-i-zabava/crowdfundingom-prikupljaju-sredstva-za-obnovu-mauzoleja-mimbelli.html>; pregledano 17. ožujka 2019.).

Slika 1
Nadgrobnni spomenik obitelji Mimbelli, Kapetansko groblje
Orebić

njemačka kultura. Otkako je Trst dobio status slobodne luke, za vladavine cara Karla VI., u grad su se počeli doseljavati pomorci i trgovci iz slavenskih zemalja.⁸ Godine 1751. poveljom Marije Terezije odobreno je podizanje crkve, osnivanje Srpske crkvene općine i otvaranje škole. Time su se stvorili uvjeti za razvoj srpske zajednice u Trstu koju će posjećivati vodeći srpski intelektualci i prosvjetitelji poput Dositeja Obradovića, Petra Petrović Njegoša, Vuka Karadžića i drugih. Slomom bokeljskoga brodarstva krajem 19. stoljeća, a uzdizanjem Trsta kao jakoga pomorsko-trgovačkog središta u koje je Austrija ulagala golemi kapital, doći će do emigracije velikoga dijela bokeljskih

Slika 2
Detalj nadgrobnoga spomenika obitelji Mimbelli

imućnih trgovaca i pomoraca u taj grad. Zahvaljujući bokeljskim pomorcima, koji su tada započeli raditi u Austrijskom Lloyd, uspostavljene su prve linije na Levantu, u Indiji, Kini i Japanu, pospješivši njegov procvat.⁹

Među brojnim bokeljskim obiteljima doseljenim u Trst bila je i obitelj Tome Cossovicha iz Dobrote. Ostaje nepoznato čime se obitelj Cossovich u Trstu bavila (pomorstvom ili trgovinom), no za njezino postojanje doznajemo po nadgrobnom spomeniku *Zaspale vestalinke* koji je podignut na mjesnom groblju u Trstu 1907. Kako se radilo o vremenu u kojem je Ivan Rendić još uvijek tamo boravio i stvarao, vjerujemo da su se članovi obitelji Cossovich

8 <http://www.putovanja.info/putopisi/mitski-trst-plemeniti-tragovi-srpske-istorije-kulture/> (pregledano 17. ožujka 2019.)

9 V. Čučić 2007, str. 110.

Slika 3
Nadgrobnni spomenik Tome Cossovicha, groblje svete Ane u Trstu

Slika 4
Detalj nadgrobnoga spomenika s Rendićevim potpisom

upoznali s hvaljenom skulpturom *Zaspale vestalinke* izloženom u Trstu 1897. te se odlučili za njezinu narudžbu.

Rendić za tršćansku, pa tako i za sve kasnije naručene skulpture, mijenja cjelokupni koncept te se izvedba ove *Zaspale vestalinke* razlikuje od one na Kapetanskom groblju u Orebiću iz 1898. Uklanja baldahin kao arhitektonski element nad skulpturalnim dijelom spomenika. U istom postulatu i ovu podiže nad ukopnom kriptom, ali mijenja materijal postojećega kubusnog podesta. To više nije običan bijeli mramor već najfiniji, egzotični mramor koji je mogao pronaći na tržištu. Bira crni norveški sienit, sibirski labrador i švedski crveni granit. Postojeći mramor inkorporira u postolje kao bazu brončanoga stolca za tijelo zaspale vestalinke, stubasto ga oblikuje uz minimalne reljefne ili mozaične intervencije na

njegovoj obodnoj, kutnoj i bočnoj površini. Koristeći tri različite vrste mramora jasno odvaja forme nadgrobnoga spomenika – prostora iznad kripote, postamenta stolca, stolca te njegova naslona. Novina koju zamjećujemo, koja nije prisutna na Mimbellijevoj grobnici, odnosi se na brončani svijećnjak koji u ovom, kao i u sljedećim slučajevima predstavlja sveto ognjište u kojem se ugasila vatra / ljudski život. Postavlja ga na desnu stranu vestalinke koja je, kao i sljedeće, izvedena u bronci. Bronca se kao medij pokazala boljim i izražajnijim materijalom od mramora čime je postignuta vidljivost najsitnijih detalja. Ljevaonica ove i drugih skulptura ostaje nepoznata, iako je Rendićev biograf Duško Kečkemet pripisuje jednoj od brojnih ljevaonica u Trstu.¹⁰ Stilizirano prebačen tepih preko brončanoga stolca nešto je širi od orebičkoga u

¹⁰ D. Kečkemet 1969, str. 338.

korist dvostruko šarene obrubne trake nasuprot manjem središnjem dijelu tepiha izrađenog zlatnim mozaikom. Korištenjem zlatnoga mozaika u prostoru skulpture koji se nalazi pod tijelom u bronci, Rendić vizualno pruža osjećaj odvojenosti skulpture od njezine baze koja kao da lebdi u međuprostoru dviju čvrstih i definiranih površina. Njime metaforički prikazuje stanje duha između sna i jave.

Skulpturu *Zaspale vestalinke* Rendić podiže na tršćanskom groblju svete Ane kao zasebnu cjelinu, ne nastojeći je uklopiti u postojeći okoliš, već je platom kripte, koji gradi od bijeloga istarskoga kamena, odvaja od svih ostalih. Plato je izrađen u bogatoj profilaciji ukrašenoj gravurama folklorne ornamentike, a na njemu se nalazi okruglo udubljenje ispred grobne natpisne ploče kojom se zatvara ulaz u kriptu. To udubljenje koristilo se za hortikulturno ukrašavanje čime je Ivan Rendić unio još jedan element u vizualnom poimanju ovoga nadgrobno spomenika. Podizanjem obodnih stupića od lijevanoga željeza, između kojih razvija metalnu ogradu stiliziranoga cvjetnog uzorka, ponovno stvara scenografski pristup *Zaspaljoj vestalinki*. U podnožju kubusnoga podesta zatvarajući otvor ukopne kripte postavlja grobnu ploču s jednostavnim natpisom: FAMIGLIA T. COSSOVICH. Nasuprot nje, u desnom kutu, iznad bijele pojasnice platoa ostavlja svoj potpis: I. RENDIĆ.

Blizina Trsta i brojni kontakti s Rijekom, pa tako i Kraljevinom SHS, potaknut će Ivana Rendića na rad i suradnju s drugim investitorima. Kako Rijeka sa svojom okolicom u drugoj polovini 19. te početkom 20. stoljeća bilježi svoj najveći gospodarski razvoj, iz Trsta u Rijeku stižu vješti i sposobni kadrovi. Prisutnost stranih arhitekata značila je prestiž, ali ipovjerenje u tršćansko iskustvo. Riječki uglednici, osim arhitekata, uposlit će i kipare poput Ivana Rendića.¹¹

Po smrti Ivana Tomašića, uglednoga opatijskog građanina, prvoga vlasnika gostionice u gradu kao i prvoga blagajnika Čitalačkoga društva *Zora*, utemeljena 3. veljače 1889., Ivan Rendić kreće u realizaciju trećega nadgrobno spomenika *Zaspala vestalinka* na mjesnom groblju u Opatiji. Podiže ga 1908., godinu dana nakon spomenika Tomi Cossovichu u Trstu. I ovdje Ivan Rendić smješta nadgrobni spomenik u okolinu ne koristeći gustu floru opatijskoga groblja za pozadinu stvarajući time spomenički izoliranu cjelinu. Skulpturu *Zaspale vestalinke* također podiže nad ukopnom kriptom, ali gradi od kamena manji i niži plato kripte koristeći ga opet kao bazu

za nadgrobni spomenik. Takav pristup ostat će njegovim trajnim rješenjem. Kubus iznad ukopne kripte, koji se koristi kao podest skulpture i prostor nadgrobno natpisa iza kojega je skriven otvor kripte, sazdan je od ugrađena crnog granita bez dekorativnih ukrasa, a u gornjoj pojasci nalazi se uklesan natpis: OBITELJ TOMAŠIĆ IVANA. Nad njime je stolac od crvenoga granita na čijem tepihu u brončanoj sjedalici leži usnula vestalinka, glave naslonjene na svoju lijevu ruku, dok desnom polako otpušta na svoje bedro mali vrč iz kojega istječe ulje za svjetiljku. Vestalinke su svojim određenjem simbolizirale *castitas* – čednost, a način na koji su se odijevale i njihove frizure pokazivali su njihov poseban status u rimskom društvu kao građanki Rima koje nisu podređene nikakvom obiteljskom kultu već državi. Vizualni pokazatelji njihove čednosti, podsjetnik na čistoću i nevinost, su toga i stola u koje su odjevene.

Rendić svojoj *Vestalinki* preko tijela nježno spušta togu u vrlo oskudnim naborima dozvoljavajući da joj jedna naramenica padne ne bi li u snu otkrila njezinu golu dojku. Toga, podignuta iznad koljena desne noge, otkriva nježno oblikovanu potkoljenu i stopala obućena u jednostavne sandale. Vestalinka je zatvorila oči, a lice joj uokviruju nježno i brižljivo razrađene kovčice kratke kose. Zanimljivo je kako joj je Ivan Rendić, direktno se oslanjajući na antički motiv, a u vlastitoj slobodi interpretacije, dodao oko vrata kršćanski simbol – lančić s križem. U oblikovanju ove, kao i svih ostalih istoimenih skulptura, vidljivo je unošenje atmosfere klonulosti i melankolije te naglašene mekoće, kako se to radilo u razdoblju secesije. Svijećnjak je za razliku od onoga na nadgrobno spomeniku Tome Cossovicha manje dekorativan i jednostavnije izrade, a on će se pokazati važnim razlikovnim elementom prilikom komparacije nadgrobno spomenika. Grobno mjesto na kojem je podignut nadgrobni spomenik obitelji Ivana Tomašića ima jasno definiran i profiliran plato. Ograđen je okruglim kamenim stupićima stožastih završetaka, od kojih su u originalu ostali sačuvani krajnji na bočnim stranama podesta. Između njih se nalazi stilizirana oграда od kovanoga željeza dekorirana cvjetnim elementima kao i stiliziranim otvorenim krilima leptira koje će kasnije u svom radu Rendić obilato koristiti. Nakon niza godina nebrige oko ovoga spomenika i nestajanja nekih dijelova željezne ograde, kao i prelomljenoga svijećnjaka koji je bio prislonjen uz spomenik, danas ga promatramo u obnovljenom postojanju. Poput onoga nekadašnjeg, uronjena

¹¹ B. Metzger-Šober 2013, str. 175.

Slika 5
Nadgrobní spomenik Ivana Tomašića, komunalno groblje u Opatiji

u razbujani buksus, ponovno plijeni ljepotom i privlači pažnju posjetitelja opatijskoga groblja.

Dvije godine kasnije, 1909., na mjesnom groblju u Drnišu Ivan Rendić će realizirati još jednu narudžbu nadgrobnoga spomenika *Zaspale vestalinke*. Narudžba je ovom prilikom došla od vrlo ugledne drniške obitelji

Slika 6
Detalj nadgrobnoga spomenika Ivana Tomašića

Vukasović-Lapenna, poznate kao jedne od prvih pokrovi-
teljica školovanja Ivana Meštrovića.¹²

Za podnožje – plato ovoga nadgrobnog spomeni-
ka Ivan Rendić ponovno koristi kamen, i to brački, koji
okružuje kamenim stupićima i željeznom ogradicom.
Otvor ukopne kripe zatvara crnom mramornom pločom
s brončanim reljefom Kristove glave. Na ploči je uklesan
natpis: ALLA / SACRA MEMORIA / DI / ANTONIO VUCA-
SSOVICH / NATO 29 LUGLIO 1836 MORTO / IL 10 GENNAIO
1909 / IN SEGUITO DI PROFONDO AFFETTO / LA DESOLA-
TA CONSORTE / GIROLAMA NATA LAPENNA / POSE. Visoki
pedest sa stolcem planira u crnom i crvenom mramoru s
brončanom figurom vestalinke. S desne strane visokoga
pedesta, kao i u svim ostalim primjerima, postavlja bron-
čani svijećnjak vrlo nalik opatijskom.

Tijekom Domovinskoga rata područje Drniša do-
živjelo je veliko razaranje kao i otuđenje umjetničkih
dobara od strane srpskih paravojnih formacija. Ostalo
je zabilježeno kako je hrvatska policija 2000. uspjela iz

12 Članovi ove ugledne obitelji otkupili su 1903. cijelu lutriju koju su organizirali Drnišani ne bi li time prikupili novac za školovanje Ivana Meštrovića u Europi.
<https://www.jutarnji.hr/arhiva/interpol-na-tragu-pljackasa-djela-mestrovica-i-rendica/3779253/> (pregledano 22. ožujka 2019.)

Srbije vratiti veći dio ukradenih djela Ivana Meštrovića.¹³ Između ostalih otuđenih umjetnina s ovoga područja našla se i skulptura te brončani svijećnjak *Zaspale vestalinke*, nadgrobna spomenika obitelji Vukasović-Lapenna s mjesnoga groblja u Drnišu. Za nestanak ovoga Rendićeva djela, za razliku od umjetničkih djela Ivana Meštrovića, osim uskog kruga stručnjaka gotovo nitko nije znao. Nadgrobni spomenik i grobnica bili su teško oštećeni 1992. kada su srpske paravojne formacije eksplozivom raznijele i do temelja srušile crkvu sv. Ivana na drniškom gradskom groblju. Nakon rata između ostataka grobnice i crkve, koja je potpuno obnovljena 1997.,

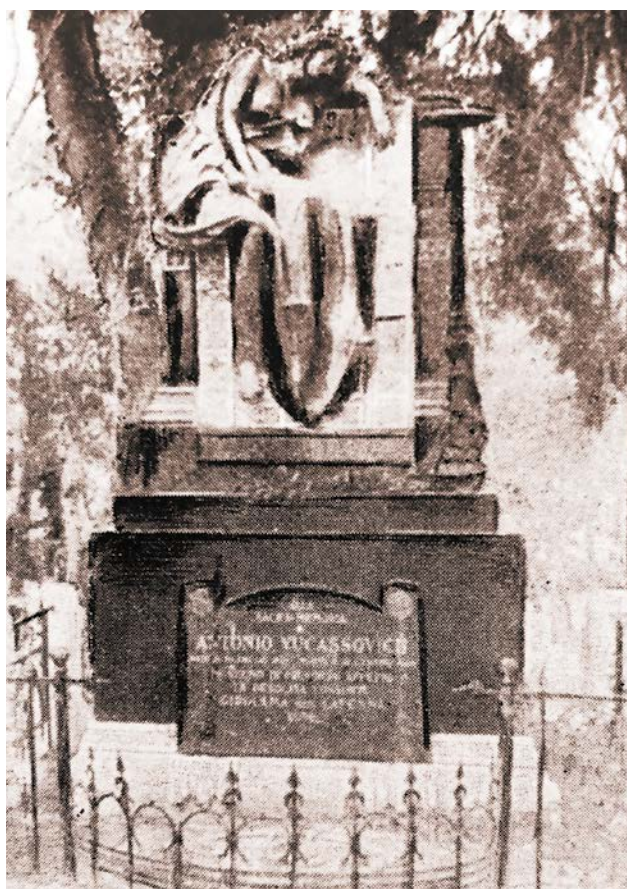
nisu pronađeni ostaci brončanoga kipa i svijećnjaka što ukazuje da su ukradeni prije razaranja crkve. Do trenutka pisanja ovoga članka nepoznata je sudbina skulpture Ivana Rendića.

Mate Glavan bio je jedan od sušačkih arhitekata koji je uspio dati urbanu prepoznatljivost Sušaku, dijelu današnjega grada Rijeke, te je svojim djelovanjem pridonio njegovu graditeljskom procvatu krajem 19. stoljeća. Poznat je kao projektant Hotela Kontinental koji će po otvorenju postati središtem društvenoga i umjetničkoga života općine i potom grada.¹⁴

U vrijeme gradnje željeznice od Splita do Knina, Mate Glavan je bio jedan od inženjera koji su radili na njezinu projektu. Budući da je morao biti prisutan na terenu, često je boravio u kući obitelji Šperac u Solinu gdje se zaljubljuje u dvadesetogodišnju Vinku Šperac. Mate Glavan umire na Sušaku 1905. u 59. godini života.¹⁵ U želji da muža i sebe pokopa u Solinu, Vinka povjerava Ivanu Rendiću narudžbu za izradu grobnice. U privatnoj prepisci sa ženom Olgom, bez nadnevka, Ivan Rendić spominje odlazak u Solin i sklapanje ugovora s Vinkom Glavan.¹⁶

Grobnica Glavan dominira grobljem na Gospinu otoku u Solinu, smještena je nasuprot njegovu glavnom ulazu. Nadgrobni spomenik *Zaspala vestalinke* obitelji Glavan podignut je oko godine 1911. Rendić i nadalje, kao i kod prethodnih *Vestalinki*, profilira grobnicu na isti način postavljajući brončanu skulpturu na sjedište od crvenoga mramora koje stoji na postolju od crnoga mramora, oba naglašeni višestrukih profilacija. Ispod brončane skulpture je mozaična dekoracija u obliku tepiha slična ranijima – razlikuje se jedino u njegovu rubnom pojasu – kao i mozaične trake koje kao i na svima ostalima (osim one u Orebiću) teče po prednjoj i bočnim stranama stolca.

Nadgrobni spomenik počiva na kamenom podestu izrađenom u bogatoj profilaciji čiji prostor zatvaraju metalni okrugli stupići, koji se završavaju u formi polumjeseca s dosad najdinamičnije florealno stiliziranom ogradom. Metalni stupići nadgrobnog spomenika gotovo su identični onima u Trstu, na grobnici Tome Cossovicha. Na natpisnoj grobnoj ploči kojom zatvara otvor ukopne krip-te postavlja natpis izveden u kapitali: MATIJU GLAVANU

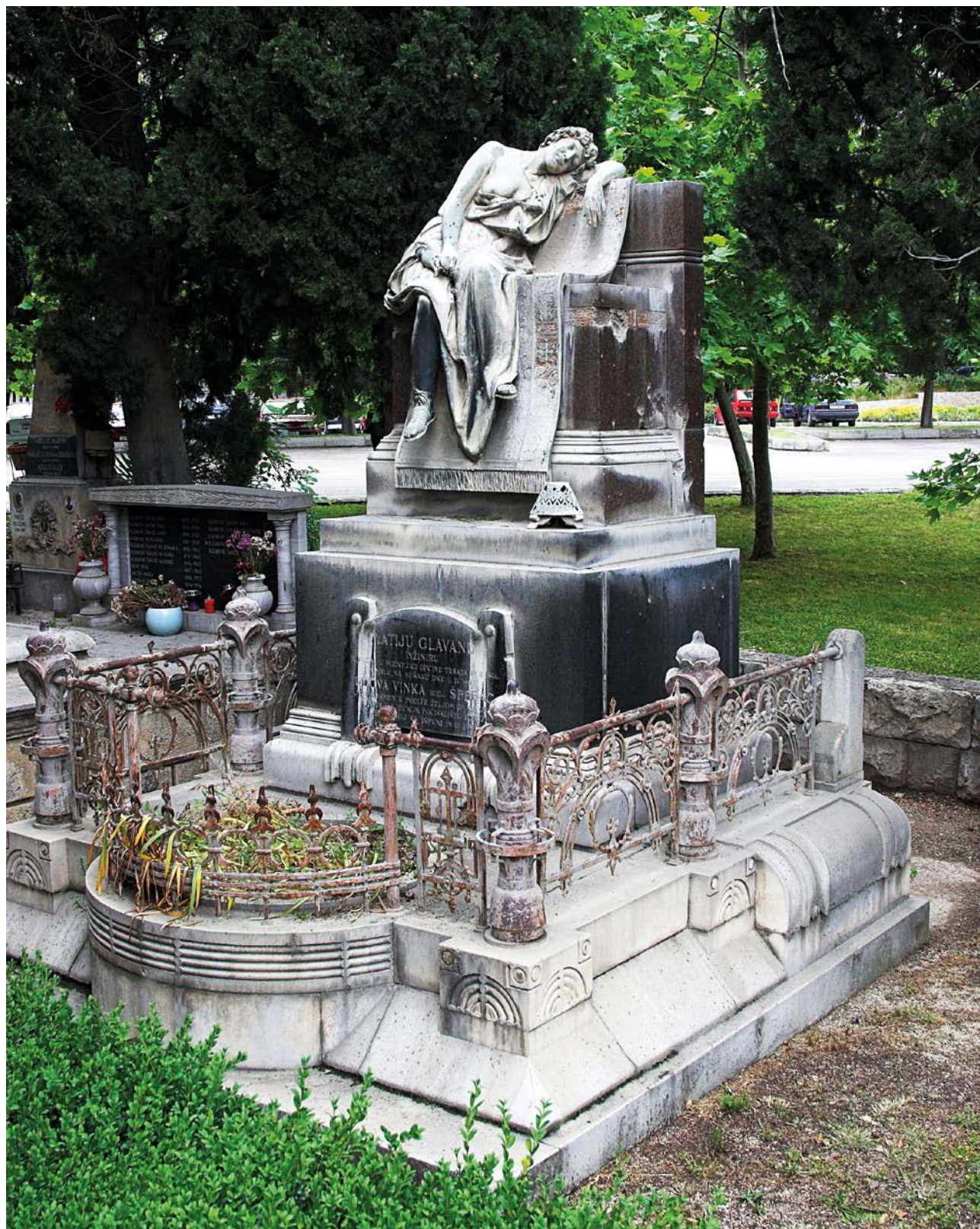
Slika 7
Nadgrobni spomenik obitelji Vukasović godine 1969.

13 Do trenutka pisanja ovoga rada ostalo je nejasnim što je od ostalih Meštrovićevih djela vraćeno. Internetskim pretraživanjem utvrđeno je da se 2000. policijskom intervencijom i međudržavnom suradnjom Republike Hrvatske i Republike Srbije u Hrvatsku vratilo *Kristovo prikazanje u Hramu*, *Krštenje Kristovo* i *Navještenje* te brončana vrata s grobnice Meštrović u Otavicama (<https://www.jutarnji.hr/arhiva/interpol-na-tragu-pljackasa-djela-mestrovica-i-rendica/3779253/>; pregledano 22. ožujka 2019.).

14 A. Rački 1924, str. 247.

15 I. Grubišić 2009, str. 129-131.

16 D. Kečkemet 1969, str. 397.

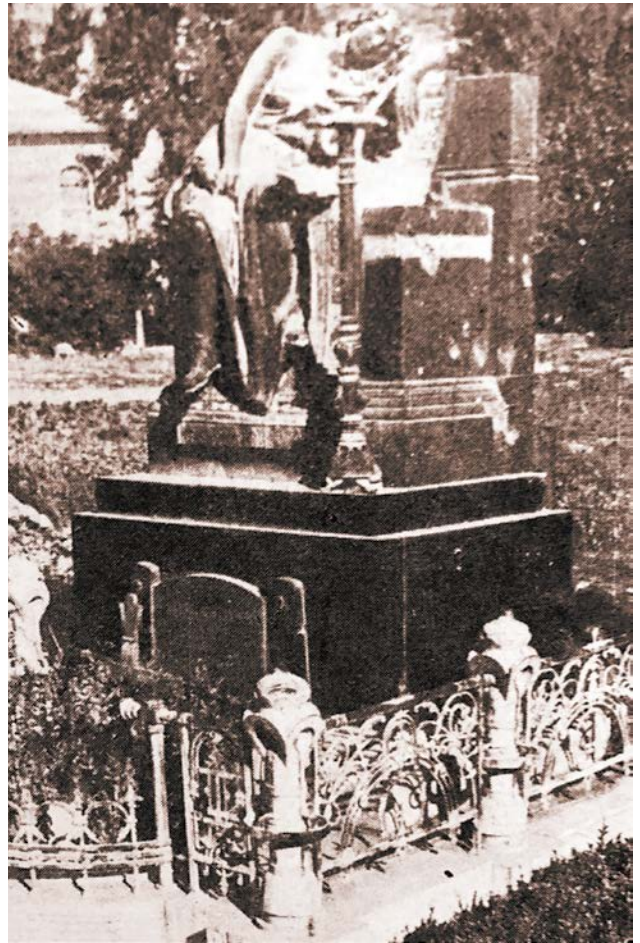

Slika 8
Nadgrobní spomenik Mati Glavanu, groblje na Gospinu otoku u Solinu

/ INŽINIRU / RODJENU U PODVEŽICI OPĆINE TRSATA 24. II. 1846. / UMRLU NA SUŠAKU DNE 9. IV. 1905. / UDOVA VINKA RODJ. ŠPERAC / OVAJ SPOMENIK PODIŽE ŽELJOM DA SE OPET / S NJIM U VJEČNOM POČIVALIŠTU ZDRUŽI / ŽELJA JOJ SE ISPUNI 19. II. 1931.

Na spomeniku su vidljiva oštećenja mramornih i kamenih dijelova, vjerojatno izazvana krhotinama avionskih bombi za vrijeme Drugoga svjetskog rata.¹⁷ Spomeniku nedostaje brončani svijećnjak, a danas je vidljiva samo njegova baza. Njegovo postojanje potvrđuje fotografija koju je izradio Rendićev biograf Duško Kečkemet godine 1969. Ne zna se kada je otuđen ovaj dio Rendićeve skulpture.

Četiri godine kasnije, nakon Solina, bogata i ugledna obitelj Smokvina iz Rijeke, jedna od inicijatora prve parobrodске linije između Rijeke i Engleske, naručuje od Ivana Rendića nadgrobni spomenik *Zaspala vestalinka*. Ivan Rendić je do tada već stekao status cijenjenoga umjetnika koji je u Rijeci ostavio iza sebe nekoliko vrijednih nadgrobniх spomenika i mauzoleja imućnih riječkih građana. Nadgrobni spomenik Josipu Smokvini i njegovoj obitelji na mjesnom groblju Kozala u Rijeci podiže godine 1915. Taj spomenik prati gotovo identičan oblikovni slog svih dosadašnjih. Utvrđene razlike vide se ponovno u rubno oblikovnoj mozaičnoj izvedbi tepiha prostrta ispod vestalinkina usnula tijela. Podest ukopne kriptе, na kojoj gotovo uvijek počiva identičan oblikovni sklop kubusnih oblika koji predstavlja postament, izrađen je od crnoga norveškoga sijenita, a stolac oblikuje crvenim švedskim granitom i sibirskim labradorom kao i kod nadgrobniх spomenika Tome Cossovicha u Trstu. Na primjeru riječkog spomenika primjećujemo kako je u izvedbi platoa i ukopne kriptе Rendić otišao korak dalje, i to u nesrazmjer spomenika i njegova baznog dijela. Nalazeći se na dijelu groblja na kojem se razdvajaju dvije staze na laganoj uzbrdici, na grobnoj parceli trapezoidna oblika, Rendić gradi plato grobne kriptе od istarskoga bijelog kamena. U ovom kompozicijskom rješenju, u pomanjkanju smisla za monumentalnu širinu i veličinu oblika, u nedostatku mjere, a u korištenju bijeloga kamena odnos veličine platoa optički biva još većim i monumentalnijim od spomenika koji se izdiže nad njim. Zbog nagiba terena, pa tako i stubasto izvedenoga platoa na kojem ponavlja okruglo udubljenje ispred ploče kojom se zatvara kripta, skulptura vestalinke čini se manje uravnoteženom u svojem tjelesnom habitusu od postojećih. Ova grobnica i danas je u funkciji jer se u njoj ukapaju preminuli članovi obitelji Smokvina. Na ploči

Slika 9
Nadgrobni spomenik Mati Glavanu godine 1969.

kriptе stoji natpis: OBITELJ JOSIP SMOKVINA. U desnom donjem kutu baze podesta, nad kojim podiže crni kubus s nadgrobnom pločom, gotovo ispran od vremena nalazi se uklesan Rendićev potpis: I. RENDIĆ – TRIESTE.

Ivan Rendić je u vrijeme svoga života i umjetničkoga djelovanja bio onaj koji je krenuo zarašlim putevima boreći se za naklonost i pozornost nezainteresirane sredine i likovne kritike. Imao je izvrstan osjećaj za detalje, vješto je reproducirao prirodu koju je predočavao vrhunskom tehničkom vještinom obrade materijala. Bogatstvo ukrasa i detalja kojima se koristio daju mu temeljnu prepoznatljivost.

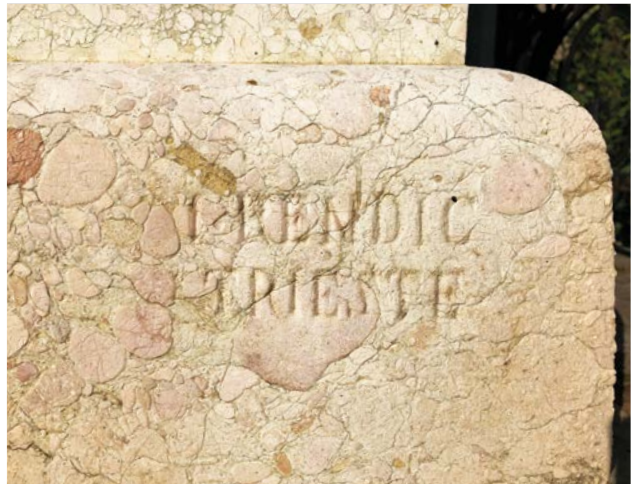
Svojim umjetničkim opusom, dijelom ostavljenim na brojnim mjesnim grobljima od Trsta do Orebića i dalje, Rendić pronalazi svoj put besmrtnosti u memoriji

17 I. Grubišić 2009, str. 130-131.

Slika 10
Nadgrobni spomenik Josipa Smokvine, groblje Kozala – Rijeka

umjetničkih djela koje je stvorio u spomen na druge. Ovih šest opisanih *Zaspalih vestalinki* danas žive svoje tiho vrijeme ugaslih lumina između posjetitelja mjesnih groblja koji ne slute njihovu veličinu i značenje. Svako podsjećanje na ova i druga Rendićeva ostvarenja, u bilo kojem obliku aktivnosti, pridonijet će suprotstavljanju vremenu u razgradnji sjećanja na velikoga umjetnika i njegova djela. Baštinjenjem njegova rada oduzimamo ga zaboravu i prepuštamo novim propitivanjima i vrednovanjima koja će ga staviti na mjesto koje svojim umjetničkim ostvarenjima i zaslužuje.

Slika 11
Detalj nadgrobnoga spomenika Josipa Smokvine s Rendićevim potpisom

Podrijetlo ilustracija

- Slika 1 <https://www.apartmani-fjaka.de/reisetipps/> (pregledano 18. travnja 2019.)
- Slika 2 <http://www.orebic.com.hr/vijesti/kultura-i-zabava/crowdfundingom-prikupljaju-sredstva-za-obnovu-mauzoleja-mimbeli.html> (pregledano 10. travnja 2019.)
- Slika 3-6, 10-11 Snimio B. Metzger-Šober, 2019.
- Slika 7 D. Kečkemet 1969, str. 395.
- Slika 8 Snimio J. Teklić, 2009.
- Slika 9 D. Kečkemet 1969, str. 398.

Literatura

- V. Čučić 2007 Vesna Čučić, *Le Bocche di Cattaro e Trieste*, I Croati a Trieste, Trieste, 2007, 99-118.
- I. Grubišić 2009 Ivan Grubišić, *Solinski Šperci*, Tusculum 2, Solin 2009, 111-144.
- D. Kečkemet 1969 Duško Kečkemet, *Ivan Rendić. Život i djelo*, Supetar 1969.
- B. Metzger-Šober 2013 Branko Metzger-Šober, *Nadgrobnici Ivana Rendića u Hrvatskom primorju*, Ars Adriatica 3, Zadar 2013, 175-191.
- A. Rački 1924 Andrija Rački, *Povijest grada Sušaka*. Sušak 1924.

Summary

Branko Metzger-Šober

The Dream of Death

Key words: Ivan Rendić, *The Sleeping Vestal*, cemetery, tomb monument, sculpture

A lot has been written about Ivan Rendić's art and artistic opus. Upon seeing his large and wide artistic spectrum one cannot overlook the fact that over a half of his opus has been placed in cemeteries. These sculptures are of all forms, from mausoleums, crypts, stelae, to independent sculptures.

Among these there is the sculpture that has been most reproduced, this because for a long time it was considered to be one of the most beautiful. Named *The Dream of Death*, and showing the body of a sleeping Vestal, the tomb monument *The Sleeping Vestal*, has become one of the Rendić's most produced tomb monuments. Our art history knows of no other example of multiplication of a piece of art in so many copies during the author's life.

With this work of his, placed in the cemeteries of Orebić, Trieste, Opatija, Drniš, Solin and Rijeka, Rendić has found his way to immortality in the memory of the art pieces created to the memory of others. Today the six *Sleeping Vestals* live their quiet time of extinguished floating lights, among the cemetery visitors unaware of their greatness and meaning. Every reminding of this and other Rendić's works, in any form of activity, will contribute to opposing the time and encouraging the memory of the great artist and his work. By inheriting his work we take him away from oblivion and let him to new questions and valuations that will put him to the place he does deserve by his artistic creation.

Translated by Radovan Kečkemet

